

13. Luk A. N. Psikhologiiia tvorchestva / A.N.Luk. – M.: Nauka, 1978. – 127 s.
14. Panov V. I. Psikhodidaktika obrazovatelnykh sistem: teoriia i praktika / V. I. Panov. – SPb.: Piter, 2007. – 352 s.
15. Ponomarev Ia. A. Psikhologiiia tvorchestva: obshchaia, differentsialnaia, prikladnaia / Ia.A. Ponomarev, I.N. Semenov, Stepanov S.Iu. – M.: Nauka, 1981.
16. Psykholohiia : dtv-Atlas : Dovidnyk: Per. z nim. / Khudozh. Herman i Katarina fon Zaalfeld; nauk. red. per. V.O. Vasiutynskiy. – K.: Znannia-Pres, 2007. – 510 s.
17. Rubtcov V. V. Otsenka obrazovatelnoi sredy shkoly // 2-ia Rossiiskaia konferentsiia po ekologicheskoi psikhologii: tezisy, (Moskva, 12–14 apr., 2000 g.). – M., 2000. – S. 176–177.
18. Semychenko V. A. Psykholohiia pedahohichnoi diialnosti: navch. posib. / V.A.Semychenko. – K.: Vyshcha shk., 2004. – 335 s.
19. Iasvin V. A. Obrazovatelnaia sreda: ot modelirovaniia k proektirovaniuu / V. A. Iasvin. – 2-e izd. – M. : Smysl, 2001. – 365 s.

Danilevich L. A. The problem of the development of creative potential in the student age.

The article is devoted to the development of students' creative abilities. The results of the study of the development of students' creativity in the period of training in the way of psycho training are given. Peculiarities of psychotraining of creativity lies in a kind of learning through direct “living” and awareness of experience, which is provided by theoretical explanations of the processes that take place in the body due to different methods of self-regulation. One of the main tasks of modern psychological science in the development of a creative personality at student age is not only the development of methods for diagnosing creative qualities, but also promoting creative displays in the unity of the main sides - forming a creative environment where a person joins the process of creating a new and gets skills to achieve creative results, as well as the inclusion in the organization of educational and extracurricular activities of creative psycho-trainings, which will contribute to self-expression self-development and self-realization of students. The use of creative psycho-training in various forms of study (elective or individual) with students shows that mastering the methods of training your psyche, understanding the relationship between the psyche and the body, the emotional and physical state, between intentions and actions contributes not only to the ability to independently overcome difficulties, which arise as a result of low self-esteem, increased emotionality, but also provide development of those needs, aspirations, abilities, which are aimed at self-development, self-improvement and self-education of own personality.

Key words: creativity, student age, creative qualities, psycho training, self-development, self-regulation.

Отримано 3.06.2019

УДК 159.922.7-053.5

Девіс Лариса Анатоліївна

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ ТА ВЗАЄМОДІЇ
ДІТЕЙ З ДОРОСЛИМИ У РІЗНИХ УМОВАХ ВИХОВАННЯ**

Девіс Л. А. Особливості розвитку самосвідомості та взаємодії дітей з дорослими у різних умовах виховання. У статті проаналізована проблема розвитку самосвідомості та взаємодії особистості дітей, що зростають у різних умовах виховання. У працях вітчизняних і зарубіжних психологів підкреслюється провідна роль в психічному

розвитку дитини її повноцінних і ефективних зв'язків з соціальним оточення. Вирішення завдань ефективного розвитку самосвідомості особистості вимагає активного дослідження головних факторів та специфіки і умов формування складових самосвідомості молодших школярів, що виховуються поза родиною. У ході наукового пошуку було визначено теоретичні підвалини цієї проблеми. Також було досліджено психолого-педагогічні умови розвитку самосвідомості молодших школярів у різних умовах виховання. Викладений у статті матеріал дозволяє побачити, яким чином у процесі формування основних складових компонентів самосвідомості формуються нові рівні та якості самосвідомості особистості, яка розвивається у різних умовах виховання.

Ключові слова: структурні компоненти самосвідомості, психічна деривація, взаємодія, психокорекція та розвиток особистості.

Девіс Л. А. Особенности развития самосознания и взаимодействия детей со взрослыми в разных условиях воспитания. В статье исследуется проблема развития самосознания и взаимодействия воспитанников школы-интерната со взрослыми и сверстниками. В трудах отечественных и зарубежных психологов подчеркивается ведущая роль в психическом развитии ребенка и его полноценных и эффективных связей с социальным окружением. Решение задач эффективного развития самосознания личности требует активного исследования главных факторов, специфики и условий формирования составляющих самосознания младших школьников, которые воспитываются вне семьи. В ходе научного поиска были определены теоретические основы этой проблемы. Также были исследованы психолого-педагогические условия развития самосознания младших школьников в разных условиях воспитания. Изложенный в статье материал позволяет увидеть, каким образом в процессе формирования основных составных компонентов самосознания формируются новые уровни и качества самосознания личности, которое развивается в разных условиях воспитания.

Ключевые слова: структурные компоненты самосознания, психическая депривация, взаимодействие, психокоррекция и развитие личности..

Актуальність та постановка проблеми дослідження. У сучасній літературі широко обговорюється проблема людських відносин як емоційного феномен. Стає очевидною та значна роль, яку відіграє самосвідомість у розвитку та становленні особистості дитини. Відношення до іншої людини тісно пов'язано з рівнем власної самосвідомості індивіда. У психологічній науці існує значна кількість досліджень, присвячених проблемі самосвідомості особистості. Уперше ця проблема почала розроблятися в зарубіжній психології. Більшість авторів розглядають самосвідомість з боку своєї структури, як утворення, що складається з трьох компонентів – когнітивного, афективного і поведінкового. Ці компоненти мають відносно незалежну логіку розвитку, але у своєму реальному функціонуванні виявляють тісний взаємозв'язок. Суперечливий досвід дитини у несприятливих соціальних умовах, вносить неузгодженість до структури особистості, може засвоюватися за допомогою захисних механізмів таких, як, наприклад: раціоналізація, тобто пояснення свого нового досвіду. Ті орієнтири, які одного разу були встановлені індивідом у якості критерію його самооцінювання, володіють інерцією і їх реорганізація стає нелегкою справою.

Мета дослідження – проаналізувати особливості розвитку самосвідомості та взаємодії молодших школярів, які виховуються у закладах інтернатного типу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Більшість дослідників вказують на той факт, що самосвідомість може розглядатися як результат засвоєння дитиною певних параметрів відношення до неї з боку батьків. Згідно цих досліджень, у ранній період розвитку особистості дитини будь-які соціальні контакти впливають на її формування, але з того моменту, як сформувалося відношення до себе, воно стає важливим фактором в інтерпретації власного досвіду. Автори підкреслюють, що в процесі розвитку самовідношення індивіда основну роль відіграє зворотний зв'язок і значущі інші. У цей період дитина повинна набути почуття довіри до оточуючого світу, що і є основою формування позитивних уявлень про себе. В атмосфері любові і безумовного прийняття у дитини закладаються основи для її майбутніх контактів з іншими людьми і для формування позитивного відношення до себе. За даними учених саме в дитинстві сукупність усіх уявлень про себе є найменш структурованою і володіє в даний період найбільшою пластичністю. На думку авторів, у ранньому періоді в дитини можливості кола спілкування і критеріїв самооцінювання суттєво обмежені. Дитина спілкується в основному з матір'ю, якщо між дитиною і дорослим склалися відношення, наповнені любов'ю, то вона набуває ґрунтовності для позитивного самовідношення. Дослідження психологів підтверджують концепції у відповідності з якими дитина оцінює себе настільки, наскільки оцінюють її оточуючі люди і втрачається своя гідність у тій мірі, у якій зазнає негативне відношення до себе з боку оточуючих [7].

Таким чином, більшість дослідників, зокрема Д.Боулбі, Н.Валіон та інші, виділяють положення про те, що тип взаємовідношень, що складається між дитиною і батьками або дорослими, які опікуються, є вирішальним фактором для розвитку її самосвідомості. У випадку емоційної депривації, особистісні зв'язки дитини з дорослим набувають своєї специфіки. Дослідження психологів показують, що зміна і наявність великої кількості осіб, що доглядають за немовлям, перешкоджає становленню довготривалих і глибоких емоційних зв'язків дитини. Таким чином, дитина позбавляється можливості емоційно підключитися до світу дорослої людини. Вона надовго залишається ніби ізольованою емоційно замкнутою в своєму світі, та не дивлячись на настирні спроби встановити близький контакт з іншими людьми. Така позиція позбавляє дитину можливості пережити на емоційному рівні почуття єднання з іншою людиною, прилучитися до її внутрішнього світу [1; 4].

Психологи підкреслюють той факт, що в процесі ідентифікації у сторін, що спілкуються, проходить ніби синхронізація їх внутрішнього світу. Розвиваюча особистість відтворює своєю активністю схему діяльності дорослої людини, тим самим переймає її досвід і в свою чергу розширяє і поглиблює свої зв'язки з неї. У співставленні себе з іншими, у Я індивіда, що розвивається, з'являється можливість для усвідомлення самого себе як самостійного суб'єкта дій. Відсутність можливості повноцінно існувати в єдності з близьким дорослим, посилює негативний вплив на дитину [5].

Психологи фіксують неадекватну поведінку таких дітей по відношенню до дорослих, ріст їх агресивності по відношенню до них, споживацьке

відношення, тенденції очікування, а то навіть вимагання від оточуючих вирішення своїх проблем. Агресія по відношенню до дорослих демонструє наслідки порушеного процесу ідентифікації з батьками і глибоко фрустровану потребу дитини в інтимно-особистісному спілкуванні з дорослим. Крім того, дослідники вказують на «афективну тупість» вихованців дитячих будинків, їх невміння встановлювати емоційно-обґрунтовані відношення з іншими людьми. У працях психологів також детально вивчено такий параметр самосвідомості, як самовідношення дитини, що формується в умовах деривації сімейної взаємодії. До певного періоду, як стверджують фахівці, воно є лінійною функцією від відношення з боку дорослого, перш за все матері. Автори вказують на необхідність організації таких відношень між дорослими і дітьми, у яких могла б проявитися готовність дорослого прийняти особистість дитини такою, яка вона є, що повинно сприяти розвитку в неї адекватного уявлення про себе. Роль дорослого полягає в тому, щоб направити дитину до реально досяжних цілей, допомагати їй в оволодінні предметами і головна умова при цьому – оцінювати її успіхи не стільки відносно будь-яких зовнішніх стандартів, скільки відносно динаміки власного розвитку особистості [8; 11].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Незважаючи на загалом достатню розробленість зазначеної проблеми в сучасній психології, теоретичні засади та психолого-педагогічні умови формування компонентів самосвідомості молодших школярів у різних умовах виховання досі не визначалися предметом конкретних досліджень сучасних психологів. Поза увагою науковців залишилися зокрема важливі питання впливу на становлення структурних компонентів самосвідомості молодших школярів загальноосвітніх шкіл та вихованців інтернатного типу соціальної ситуації розвитку, рівня та специфіки їхнього психічного розвитку та взаємостосунків із дорослими та однолітками.

Виклад основного матеріалу дослідження. У вітчизняній психології самосвідомість тлумачиться як специфічна форма свідомості, направлена на усвідомлення самого себе суб'єктом діяльності, на усвідомлення свого місця в системі існуючих відношень і слугує одним із способів регулювання відношень людини зі світом і самим собою. Науковці підтверджують свою думку такими доводами: основи уявлення про себе закладаються в ранньому віці, коли значущими людьми для дитини є дорослі, в основному батьки, взаємодіючи з якими дитина отримує зворотний зв'язок, що дозволяє їй вибрати уявлення про саму себе і відношення до себе. Схвалення значущих інших створює у дитини позитивний образ самої себе, а постійне покарання, акцентування на невдачах сприяє появі негативного само відношення дитини. При цьому велику роль відіграє інтелектуальний розвиток дитини, який, на думку багатьох зарубіжних дослідників, підвищує адаптивні можливості індивіда. У той час, як інтелектуальна недостатність звужуючи самосвідомість дитини, негативно впливає на її самосвідомість.

Існує ще один важливий фактор, який значно впливає на самовідношення дитини. Зі вступом до школи самовідношення дитини підтверджуєть-

ся змінами, під впливом нового для неї соціального оточення. Як правило, успішна діяльність, більш високий рівень компетентності зазвичай піднімає самооцінку дитини та її саморозуміння і самовідношення.

Дослідження закордонних учених показали, як залежить самовідношення від зворотного зв'язку. Вони вивчали негативний зворотний зв'язок і довели, що при цьому відбувається зниження рівня самоповаги індивіда, а також різко зростає тривожність, яка утруднює спілкування і знижує пізнавальну діяльність дитини. Це дозволило авторам зробити важливі зауваження щодо способу повідомлення дитині негативної інформації – необхідності надати дитині психологічної підтримки, по можливості нейтралізуючи наслідки невдач [3].

Як обґрунтовують науковці, основи шкільного життя пронизують взаємодію учителя й учня, у процесі якого вони постійно оцінюють один одного. У ході цієї взаємодії формуються установки та очікування. Більшість психологів, досліджуючи самовідношення учнів, які погано навчаються, встановив, що значна їх кількість володіє низькою самооцінкою. Автор пояснює це тим, що учитель постійно порівнює їх з іншими, більш успішними дітьми, наносячи тим самим шкоду самовідношенню дитини. Дослідження підтверджують думку про те, що більшість дітей, які відчувають негативне відношення до себе, не проявляють активності в процесі навчальної діяльності, оскільки в учителя на початку сформувалась певна установка на дитину як на слабого «недорозвиненого» учня [9; 10].

Автори також вказують на необхідність організації таких відношень між дорослими і дітьми, у яких могла б проявитися готовність дорослого прийняти особистість дитини такою, яка вона є. Роль учителя полягає в тому, що він повинен направити дитину до реально досяжних цілей, допомагати їй в оволодінні предметом і головна умова при цьому – оцінювати її успіхи не стільки відносно будь-яких зовнішніх стандартів, скільки відносно динаміки власного розвитку.

Дослідження учених показали, як залежить самовідношення від зворотного зв'язку. Вони вивчали негативний зворотний зв'язок і довели, що при цьому відбувається зниження рівня самоповаги індивіда, а також різко зростає тривожність, яка утруднює спілкування і знижує пізнавальну діяльність дитини. Науковці, досліджуючи самовідношення учнів, які погано навчаються, встановили, що значна їх кількість володіє низькою самооцінкою. Психологи пояснюють це тим, що учитель постійно порівнює їх з іншими, більш успішними дітьми, що негативно впливає на самовідношення дитини. Дослідження підтверджують думку про те, що більшість дітей, які виховуються поза родиною, відчувають негативне відношення до себе, вони не проявляють особливої активності в процесі навчальної діяльності, оскільки в учителя на початку сформувалась певна установка на дитину як на слабого «недорозвиненого» учня [2].

У дослідженнях психологів зазначалася причина відхилень у розвитку особистості вихованців дитячого будинку. Недостатній розвиток самосвідомості у цих дітей, на думку психологів, зумовлений повною відсутністю пов-

ноцінної сумісної діяльності дитини з дорослим. Спілкування дорослого з дитиною носить директивний характер, мовленнєве спілкування відсутнє у самотійній активності дитини, у процесі цього спілкування відсутня вербалізація її практичного досвіду. Зміст навчальних занять відірваний від реальної практики дітей, вони залишаються формалізованими, не введені у роботу свідомості дитини і є далекими від її життя. Особиста активність дитини залишається ситуативною і неусвідомленою [6].

Дослідження психологів обґрунтовують взаємозв'язок між наступними порушеннями розвитку самосвідомості і недорозвитком почуття власної цілісності. У зв'язку з цим психологи підкреслюють роль контактів з матір'ю та соціальним оточенням, які створюють основу для накопичення дитиною досвіду, що допомагає їй усвідомити свої якості та можливості. Таким чином, науковцями виявлена висока кореляція між розвитком когнітивного компоненту самосвідомості дитини і відчуттям особистісної захищеності. Стає очевидним і знаходить своє підтвердження також думка про вплив раннього тілесного досвіду на розвиток відношення індивіда до себе. Таким чином, взаємовідношення, що складаються між дитиною і дорослими, є вирішальним фактором для розвитку її самосвідомості.

Висновки. У випадку емоційної депривації, особистісні зв'язки дитини з дорослим набувають своєї специфіки. Дослідження психологів показують, що зміна і наявність великої кількості осіб, що доглядають за немовлям, перешкоджає становленню довготривалих і глибоких емоційних зв'язків дитини. Таким чином, дитина позбавляється можливості емоційно підключитися до світу дорослої людини. Вона надовго залишається ніби ізольованою емоційно замкнутим в своєму світі, не дивлячись на настирні спроби встановити близький контакт з іншими людьми. Така позиція позбавляє дитину можливості пережити на емоційному рівні почуття єднання з іншою людиною, прилучитися до її внутрішнього світу.

Психологи підкреслюють той факт, що в процесі ідентифікації у сторін, що спілкуються, проходить ніби синхронізація їх внутрішнього світу. Розвиваюча особистість відтворює своєю активністю схему діяльності дорослої людини, тим самим переймає її досвід. У співставленні себе з іншими, у Я індивіда, що розвивається, з'являється можливість для усвідомлення самого себе як самотійного суб'єкта дій. Відсутність можливості повноцінно існувати в єдності з близьким дорослим, посилює негативний вплив на дитину. Психологи фіксують неадекватну поведінку таких дітей, ріст їх агресивності, споживацьке відношення, тенденції очікування, а то навіть вимагання від оточуючих вирішення своїх проблем. Агресія по відношенню до дорослих демонструє наслідки порушеного процесу ідентифікації з батьками і глибоко фрустровану потребу дитини в інтимно-особистісному спілкуванні з дорослим. Крім того, дослідники вказують на "афективну тупість" вихованців дитячих будинків, їх невміння встановлювати емоційнообґрунтовані відношення з іншими людьми.

У працях психологів також детально вивчено такий параметр самосвідомості, як самовідношення дитини, що формується в умовах деривації

сімейної взаємодії. До певного періоду, як стверджують фахівці, воно є лінійною функцією від відношення з боку дорослого, перш за все матері. Автори вказують на необхідність організації таких відношень між дорослими і дітьми, у яких могла б проявитися готовність дорослого прийняти особистість дитини такою, яка вона є, що повинно сприяти розвитку в неї адекватного уявлення про себе. Роль дорослого полягає в тому, щоб направити дитину до реально досяжних цілей, допомагати їй в оволодінні предметами і головна умова при цьому – оцінювати її успіхи не стільки відносно будь-яких зовнішніх стандартів, скільки відносно динаміки власного розвитку особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Валіон Н.* Феномен психічної депривації і його роль у розвитку особистості / Н. Валіон // Психологія і суспільство.–2000.– № 2. – С. 124–133.
2. *Галигузова Л. Н.* Психологические аспекты воспитания детей в домах ребенка и детских домах / Л. Н. Галигузова, С. Ю. Мещерякова, Л. М. Царегородцева // Вопросы психологии. – 1990. № 6. – С. 17–25.
3. *Лангмейер И.* Психическая депривация в детском возрасте / И. Лангмейер, З. Матејчек; пер. Г. А. Овсянникова. – Изд. 1-е русск. – Прага : ЧССР, 1984. – 334 с.
4. *Маслюк А. М.* Особливості переживання людиною психотравмуючих ситуацій // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – Київ; Ніжин: П.П.Лисенко, 2015. – Т. IX. – Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. Вип. 7. – С. 193-199.
5. *Манохіна І. В.* Соціально-педагогічна робота з дітьми-сиротами та дітьми позбавленими батьківського піклування: навч. посібник / І.В. Манохіна. – Д.: Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2012— 276с.
6. *Прихожан А. М.* Развитие личности в условиях психической депривации / А. М. Прихожан, Н. Н. Толстых // Формирование личности в онтогенезе / под ред. И. В. Дубровиной. – М. : Просвещение, 1991. – 159 с.
7. Психическое развитие воспитанников детского дома / под ред. И. В. Дубровиной, А. Г. Рузской. – М. : Педагогика, 1990. — 264 с.
8. *Стрілецька І. І.* Тривожність як індивідуальна властивість особистості (теоретичний аспект) // Психологія: Зб. наук. пр. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. – Вип. 1 (46), Серія 12 – С. 266 - 272..
9. *Сорокіна В. В.* Негативные переживания детей в начальной школе / В. В. Стрюк К. І. Особливості спілкування дітей-сиріт в умовах дитячого будинку / К. І. Стрюк // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 3. – С. 73–76.
10. *Ради́на Н. К.* Изучение самопринятия у детей, воспитывающихся в закрытых детских учреждениях и в семье / Н.К. Ради́на // Вопросы психологии. – 2000. – №3. - С.23–33.
11. *Bowlby J.* Maternal care and mental health. Geneva: World Health Organization, 1951.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. *Valion N.* Fenomen psixichnoї deprivacії i jogo rol u rozvitku osobistosti / N. Valion // Psixologiya i suspilstvo.–2000.– № 2. – s. 124–133.
2. *Galiguzova L. N.* Psixologicheskie aspekty vospitaniya detej v domax rebenka i detskix domax / L. N. Galiguzova, S. U. Meshheryakova, L. M. Caregorodceva // Voprosy psixologii. – 1990. № 6. – s. 17–25.
3. *Langmejer I.* Psixicheskaya deprivaciya v detskom vozraste / I. Langmejer, Z. Matejchek; per. G. A. Ovsyannikova. — izd. 1-e russk. – Praga : CHSSR, 1984. – 334 s.
4. *Maslyuk A.M.* Osoblivosti perezhivannya lyudinoyu psixotravmuyuchix situacij // Aktualni problemi psixologii: zbirnik naukovix prac institutu psixologii im. G.S. Kostyuka NAPN Ukraїni. – Kiїv; Nizhin: P.P.Lisenko, 2015. – Т. IX. – Zagalna psixologiya. Istorichna psixologiya. Etnichna psixologiya. vip.7. – s.193-199.

5. *Manoxina I.V.* Socialno-pedagogichna robota z ditmi-sirotami ta ditmi pozbavlenimi batkivskogo pikluvannya: navch. posibnik / I.V. Manoxina. – d.: Dnipropetr. un-t im. Alfreda Nobelya, 2012— 276s.
6. *Prixozhan A. M.* Razvitie lichnosti v usloviyax psixicheskoy deprivacii / A. M. Prixozhan, N. N. Tolstyx // Formirovanie lichnosti v ontogeneze / pod red. I. V. Dubrovinoj. – M. : Prosveshhenie, 1991. – 159 s.
7. Psixicheskoe razvitie vospitannikov detskogo doma / pod red. I. V. Dubrovinoj, A. G. Ruzskoj. – M. : Pedagogika, 1990. – 264 s.
8. *Strilecka I.I.* Trivozhnist yak individualna vlastivist osobistosti (teoretichnij aspekt) // Psixologiya: zb. nauk. pr. – k.: NPU im. M.P. Dragomanova, 2015. – Vip. 1 (46), seriya 12 – s. 266 - 272..
9. *Sorokina V. V.* Negativnye perezhivaniya detej v nachalnoj shkole / V. V. Stryuk K. I. Osoblivosti spilkuvannya ditej-sirit v umovax dityachogo budinku / K. I. Stryuk // Pedagogika i psixologiya. – 1999. – № 3. – s. 73–76.
10. *Radina N.K.* Izuchenie samoprinyatiya u detej, vospityvayushhixsya v zakrytyx detskix uchrezhdeniyax i v seme / N.K. Radina // Voprosy psixologii. – 2000. – №3. - s.23–33.
11. *Bowlby J.* Maternal care and mental health. Geneva: World health organization, 1951.

Devis L. A. The features of development of consciousness and child's cooperation with adults in the different conditions of education. In modern literature the problem of human relations comes into question as the emotional phenomenon which shows up in intercourse. An attitude toward other man is closely related to the level of own consciousness of individual. Becomes obvious and considerable role which is played by consciousness of personality in development and becoming of interpersonal relations. In psychological science there is a far of researches, sacred to the problem of self-consciousness of personality. First this problem began to be developed in foreign psychology. In psychological science there are a great number of researches, dedicated to the problem of self-consciousness of personality. Most researchers specify on fact that consciousness can be examined as a result of mastering of certain parameters of attitude a child toward him from the side of parents. According to these researches, in an early period of development of personality of child any social contacts influence on his forming, but from that moment, as attitude was formed toward itself, it becomes an important factor in interpretation of his own experience. In the atmosphere of love and absolute acceptance for a child the bases are mortgaged for his future contacts with other people and for forming of positive attitude toward itself. Researches of most psychologists confirm conceptions in accordance with which a child estimates itself so, as far as surrounding people estimate him and oneself in a that measure, in which tests negative attitude toward itself from the side of surrounding people. In domestic psychology consciousness is interpreted as a specific form of consciousness, directed to realization itself by the subject of activity, on realization of the place in the system of existent relations and serves to one of methods of adjusting of relations of man with the world and by itself. Researchers confirm that opinion by such reasons: the bases of picture of itself are mortgaged in early age, when meaningful people for a child are adults, mainly parents, co-operating with which a child gets a feed-back, that allows him to choose the picture of itself and attitude toward itself. An approval of meaningful people for a child creates a positive character itself, permanent punishment, accenting on failures assists appearance of negative relation. Thus a large role is played by intellectual development of child, which, in opinion of many foreign researchers, promotes adaptive possibilities of individual. At that time, as intellectual insufficiency, narrowing consciousness of child, negatively influences on his consciousness and self relation.

Key words: structural components of self-consciousness, mental deprivation, interaction, psychocorrection and development of personality.

Отримано 22.04.2019